

Про деякі аспекти професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі (2000–2005 роки)

Свентокиштська академія (Польща)

Актуальність дослідження полягає у вивченні закордонного досвіду підготовки вчителів фізичної культури, а також у визначенні позитивних аспектів у підготовці спеціалістів у цій галузі з метою застосування їх у навчальному процесі студентів факультетів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, університетах і академіях фізичної культури України. Ця проблема вивчається у багатьох країнах Європи з метою удосконалення навчальних планів і програм у зв'язку з реформуванням освіти, яка розпочалася в останні роки майже в усіх економічно розвинутих країнах.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі основних тенденцій процесу підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі за період 2000–2005 років.

Створення польської системи підготовки вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах розпочалося ще у 20–30-х роках ХХ ст. Це завдання у країні реалізували Варшавська академія фізичного виховання, факультети фізичного виховання Познанського та Краківського університетів. Рівень організації навчального процесу в цих вищих навчальних закладах відповідав найкращим зразкам європейської освіти у цій галузі на той час. Навчальний процес проводили кращі науково-викладацькі кадри Польщі у галузі фізичного виховання. Разом з тим необхідно відмітити елітарний характер підготовки вчителів фізичного виховання у цих вищих навчальних закладах, випусники яких розпочинали свою діяльність в основному у престижних школах або призначалися на відповідальні посади в державних і освітніх установах. Однак потреби більшості основних і середніх шкіл країни щодо кваліфікованих спеціалістів із фізичного виховання не були забезпечені повною мірою.

Після завершення Другої світової війни у Польщі розпочався процес побудови нового суспільно-політичного ладу. За короткий час було відкрито ряд нових вищих навчальних закладів, у яких здійснювалася підготовка вчителів фізичного виховання. У 50-х роках її проводили профільні вищі навчальні заклади – Варшавська академія фізичного виховання, Вроцлавський, Познанський та Краківський інститути фізичного виховання. Пізніше було відкрито Катовицький і Гданський інститути фізичного виховання. У період 1945–1989 років польська система підготовки вчителів фізичного виховання досягла ряду успіхів, серед яких відзначимо насамперед її масовий характер, створення відповідної матеріальної бази у вищих навчальних закладах, упровадження заочної форми підготовки спеціалістів, створення структури навчальних закладів післядипломної освіти та ін. Разом з тим ця система мала й ряд недоліків: не вдалося повністю здійснити забезпечення польських закладів освіти (в основному – школи) висококваліфікованими вчителями (особливо у сільськогосподарських районах країни); відчувалася також нестача науково-професорських кадрів у вищих навчальних закладах; відмічалася недостатнє застосування у навчальному процесі передових технологій; догматизм у виборі загальнонаукових дисциплін у ВНЗ; низька заробітна платня викладачів ВНЗ та вчителів шкіл.

Після 1989 року, коли політична влада у Польщі перейшла до демократичних сил, розпочався процес демократизації і в галузі освіти, у тому числі в підготовці спеціалістів фізичного виховання. Основними напрямками були: надання вищим навчальним закладам широкої автономії, усунення впливу ідеології на зміст навчального процесу, матеріальне переоснащення ВНЗ та ін.

На сучасному етапі підготовка вчителів фізичного виховання в Польщі в основному має однопрофільний і двопрофільний характер. На сьогоднішній день її здійснюють: Варшавська АФВ та її філія в м. Бяла-Подляска, Вроцлавська АФВ, Гданська АФВіС, Познанська АФВ і її філія в м. Хожові-Великопольському, Катовицька АФВ, Краківська АФВ. Підготовку спеціалістів за спеціальністю “Вчитель фізичного виховання” здійснюють Жешувський та Щецинський університети; Бидгощська педагогічна академія; Зеленогурський вищий навчальний заклад; у недержавних ВНЗ, у тому числі в Островсько-Свентокрижському інституті бізнесу і підприємництва; у Прушківському інституті фізичної культури і туризму; у Плоцькому вищому навчальному закладі; у Білостоцькому, Цехановському, Ловицькому, Супрошилському педагогічних училищах.

Двопрофільна підготовка вчителів фізичного виховання за спеціальністю “Фізичне виховання і корекційна гімнастика” здійснювалася у Конінському, Кросненському, Тарнувському вищих навчальних закладах; за спеціальністю “Фізичне виховання і валеологія” – у Лодзькому університеті, у Перемишлянському, Рациборському, Тарнобжезькому педагогічних училищах; філіалі Келецької Свентокшистської академії в Пйотркуві-Трибунальському, Радомському політехнічному інституті; за спеціальністю “Вчитель початкових класів і фізичне виховання” – у Ченстоховському педагогічному інституті, Згезьському педагогічному училищі; за спеціальністю “Вчитель початкових класів і корекційна гімнастика” – у Люблінському університеті ім. М. Кюрі-Склодовської; за спеціальністю “Соціальна педагогіка і фізичне виховання” – у Слупській педагогічній академії; за спеціальністю “Спеціальна опіка і фізичне виховання” – у Люблінському університеті ім. М. Кюрі-Склодовської; за спеціальністю “Біологія і фізичне виховання” – в Седлецькій академії; за спеціальністю “Вчитель початкової школи і фізичне виховання” – у Новосончинському вищому навчальному закладі.

Важливе значення для організації і фінансування системи підготовки вчителів фізичного виховання мала постанова Голови Ради міністрів Польщі від 3 листопада 2000 року, згідно з якою академії фізичного виховання переходили у підпорядкування Міністерству народної освіти. Таким чином завершився тривалий період перебування цих вищих навчальних закладів у підпорядкуванні Головного комітету фізичної культури (1950–2000) [7].

Наступним важливим кроком у напрямку модернізації процесу підготовки майбутніх учителів стала постанова міністра народної освіти від 13 червня 2003 року у справі визначення базових навчальних стандартів підготовки за освітньою кваліфікацією – магістра фізичного виховання, було встановлено базовий мінімум навчального навантаження у ВНЗ обсягом 3 300 годин, у тому числі – 150 годин педагогічної практики, а також обов'язкові спортивні табори (літній і зимовий) тривалістю до 20 днів [6].

Базовий трирічний навчальний стандарт підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем ліцензіат (відповідно до прийнятої на Україні кваліфікації – бакалавр) передбачав мінімум обов'язкового навчального навантаження обсягом 1 900 годин. Зміст навчального процесу складався з двох предметних блоків – основного і фахового. До складу першого блоку увійшли такі навчальні предмети: анатомія, антропология, біомеханіка, фізіологія, педагогіка, психологія, теорія фізичного виховання, іноземна мова, інформаційні технології. До складу – другого – фахового блоку увійшли: антропомоторика, біомеханіка, корекційна гімнастика, валеологія, історія фізичного виховання, методика фізичного виховання, ігрові види спорту, індивідуальні спортивні дисципліни, теорія спорту, рухливі ігри, організація освіти, перша медична допомога, співи. Педагогічна практика у школі тривала не менше 6 тижнів, натомість тривалість літнього й зимового спортивних табірних зборів – 14 днів. Випусник отримував право професійно-педагогічної діяльності в основній школі, гімназії та спортивних клубах і товариствах.

Базовий навчальний стандарт дворічної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр фізичного виховання (після трирічної ліцензіатської підготовки) встановлював не менше 900 годин обов'язкового навчального навантаження, який реалізовувався у двох навчальних блоках – основному і фаховому. До складу першого включено такі предмети: екологія, філософія, основи методологічних досліджень, педагогіка фізичної культури, психологія фізичної активності, соціологія і статистика; до складу другого – методика фізичного виховання, теорія тренувального процесу, туризм у школі, ігрові види спорту, індивідуальні дисципліни спорту, спеціальне фізичне виховання (недієздатні люди). Після закінчення навчання магістр отримував право працювати викладачем фізичного виховання, організатором туристичної роботи, організатором освіти у навчальних закладах основної і середньої освіти, а також викладачем фізичної культури у ВНЗ.

Підготовка фахівців фізичного виховання в Польщі в академіях фізичного виховання здійснювалась у трьох напрямках – “фізичне виховання” (педагогічна освіта), “туризм і рекреація” і “фізіотерапія”.

У навчальному процесі 2000–2005 років розподіл навчального навантаження серед навчальних циклів в академіях фізичного виховання мав такий вигляд: цикл дисциплін професійної та практичної підготовки (у %) – Варшавська АФВ – 58,2 %, Вроцлавська АФВ – 52,6 %, Гданська АФВіС – 60,1 %, Катовицька АФВ – 58,6 %, Краківська АФВ – 64,2 %, Познанська АФВ – 57,9 %; цикл дисциплін природничо-наукової підготовки: Варшавська АФВ – 18,3 %, Вроцлавська АФВ – 19,6 %, Гданська АФВіС – 17,4 %, Катовицька АФВ – 19,9 %, Краківська АФВ – 15,7 %, Познанська АФВ – 18,5 %; цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки: Варшавська АФВ – 17,5 %, Вроцлавська АФВ – 23,7 %, Гданська АФВіС – 16,6 %, Катовицька АФВ – 17,3 %, Краківська АФВ –

15,9 %, Познанська АФВ – 17,8 %; цикл дисциплін за вибором навчального закладу: Варшавська АФВ – 5,5 %, Вроцлавська АФВ – 4,1 %, Гданська АФВіС – 5,9 %, Катовицька АФВ – 4,2 %, Краківська АФВ – 4,2 %, Познанська АФВ – 5,8 % [3; 4].

Внаслідок загострення ситуації на ринку праці, передусім можливості отримання праці в системі освіти на всіх його рівнях для випусників ВНЗ за спеціальністю “Вчитель фізичного виховання”, спостерігається зниження порівняно з попередніми навчальними роками загальної кількості студентів, що розпочинали навчання за цією спеціальністю, хоч і надалі їх відсоток в академіях фізичного виховання залишався домінуючим. Так, якщо в 1991–1995 роках на педагогічних факультетах фізичного виховання АФВ навчалася загалом у середньому на стаціонарних і заочних відділеннях 77 % в загальній кількості всіх студентів академії, то за 1996–2005 роки цей показник знизився до 61 % [3].

У 2005 році навчальний процес забезпечувало в академіях фізичного виховання Польщі 1 647 викладачів, з яких 15,8 % мали науковий ступінь доктора наук, 32,1 % – кандидатів наук та 52,1 % – асистентів і викладачів (без наукового ступеня). Порівняно з попередніми навчальними роками (1991–1995) навчальний процес забезпечувало загалом у таких вищих навчальних закладах 1 489 викладачів (відповідно 13,4 % – доктори, 27,5 % – кандидати наук та 59,1 % – асистенти і викладачі). Спостерігається деяке зростання кількості докторів наук, а також кандидатів наук, натомість знизилася кількість асистентів і викладачів. Одночасно настало скорочення ліміту прийому молодих спеціалістів на посаду асистента внаслідок погіршення фінансової ситуації в деяких академіях фізичного виховання [3].

Загалом ситуація у галузі розитку наукових кадрів із фізичного виховання ВНЗ, на думку Я. Ківерського і В. Осінського, мала ряд недоліків. Ці автори відмічали той факт, що частина молодих науковців досить рідко брала участь у науково-практичних конференціях, мало публікувала власні статті та методичні матеріали. “Науковий розвиток вищої освіти у галузі фізичної культури вимагає зростання кількості спеціалістів, які б постійно і більш активно брали участь у науково-дослідницькій роботі, публікували матеріали власних досліджень у кращих фахових виданнях, утримували і розвивали контакти не лише у своїй країні, а й за кордоном” [5, 98]. Варто також додати, що АФВ залишалися, як і в попередні роки, єдиними науковими осередками, що мали право надавання після захисту відповідних дисертацій наукових ступенів кандидатів та докторів наук у галузі фізичного виховання і спорту. За даними З. Яворського і К. Бухти, за період 1950–2005 років загалом здобули ступінь кандидата наук 1 976 осіб та 176 осіб – ступінь доктора наук [3].

У 2005/2006 навчальному році АФВ прийняли на перший курс 5 590 студентів і в цьому ж році кількість випусників становила 5 160 осіб. Загалом у період 2001–2005 років в АФВ Польщі навчалася 25 307 студентів (14 531 – на стаціонарних та 10 776 осіб – на заочних відділеннях) [3]. Саме ці вищі навчальні заклади продовжували відігравати головну роль у підготовці вчителів фізичного виховання в цей час, як і в попередні періоди, хоч помітною тенденцією на початку XXI століття стало зростання зацікавленості до цього виду підготовки в інших вищих навчальних закладах країни. Це сприяло підвищенню конкуренції серед державних і недержавних ВНЗ, у яких здійснювалася підготовка вчителів фізичного виховання, але одночасно створилася ситуація надлишку фахівців цієї галузі на ринку праці.

Загалом у 2005 році в загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах та технікумах навчальний процес із фізичного виховання забезпечувало понад 42 000 вчителів (7,5 % загальної кількості всіх учителів країни).

У процесі підготовки вчителів фізичного виховання активно застосовуються сучасні наукові технології, практично завершена комп’ютеризація в навчальному процесі. Вищі навчальні заклади забезпечені необхідним спортивним обладнанням та інвентарем. Одну з найкращих матеріальних баз для підготовки фахівців фізичної культури і спорту має Варшавська АФВ. До реалізації завдань практичної підготовки студентів у цій академії служать сучасні спортивні об’єкти: легкоатлетичний і гімнастичний спортивні комплекси та комплекс для проведення тренувального процесу і змагань з ігрових видів спорту; критий басейн; спеціальні спортивні зали для проведення тренування з різних видів боротьби, боксу, фехтування, важкої атлетики; два легкоатлетичні стадіони, на одному з яких можна проводити міжнародні змагання, дві водно-спортивні бази. В інших академіях фізичного виховання матеріальна база також повністю відповідає вимогам організації сучасного процесу підготовки спеціалістів фізичного виховання.

Традиційно на високому рівні здійснюється професійна підготовка із зимових видів спорту (гірські лижі, сноуборд, біг на лижах), яка організована в Катовицькій та Краківській АФВ, а з водних видів – у Гданській АФВіС.

Одночасно, як відмічали відомі польські вчені Г. Грабовський, В. Осінський, С. Суліш, З. Яворський та ін., у системі підготовки вчителів фізичного виховання та в організації навчального процесу у ВНЗ існував ряд недоліків, серед яких можна визначити такі: високий показник безробітних серед випусників; недостатній взаємозв'язок між навчальними закладами, які готують учителів із цієї спеціальності; недостатнє фінансування педагогічних практик; нестача професорсько-наукових кадрів у ряді ВНЗ; високі ціни на підручники та іншу фахову літературу для студентів та ін. [1; 2; 3; 8; 9].

Висновки. Систему підготовки вчителів фізичного виховання Польщі у період 2000–2005 років характеризували:

- багатоваріантність підготовки вчителів фізичного виховання та здійснення підготовки за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями – ліцензіат та магістр;
- домінуюча роль у процесі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання серед ВНЗ академії фізичного виховання;
- загострення конкуренції між державними та недержавними вищими навчальними закладами в галузі підготовки спеціалістів фізичного виховання, внаслідок чого зростають труднощі у працевлаштуванні молодих спеціалістів;
- наявність відповідної матеріальної бази для проведення професійно-педагогічної підготовки фахівців;
- індивідуалізація та комп'ютеризація навчального процесу й широке застосування сучасних технологій.

Література

1. Grabowski H. Uwagi krytyczne o wychowaniu fizycznym i kształceniu nauczycieli. Oficyna Wydawnicza "Ipmuls" 2004, s. 70.
2. Grabowski H. O doborze na studia, kształceniu i pracy zawodowej nauczycieli wychowania fizycznego, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 8/9 2001, s. 4–8.
3. Jaworski Z., Buchta K. Rozwój publicznych uczelni wychowania fizycznego w Polsce. Wyd. Almamater, Warszawa 2007, s. 122.
4. Jaworski Z. Rozwój studiów wychowania fizycznego a możliwości zatrudnienia ich absolwentów w szkolnictwie, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 5 2002, s. 20–23.
5. Kiwerski J., Osiński W. Stanowisko Komitetu Rehabilitacji, Kultury i integracji Społecznej PAN w sprawie polityki badań naukowych w dziedzinie nauk o kulturze fizycznej, [w:] "Antropomotoryka", nr 30, s. 45–57.
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie standardu kształcenia w wyższych szkołach. Kierunek wychowanie fizyczne. Dz. U. nr 144 z 20 sierpnia 2003.
7. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 listopada 2000 zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej. Dz. U. 2000, nr 94, poz. 1.038.
8. Osiński W. Nauczycieli wychowania fizycznego i jego kształcenie wobec wyzwań XXI wieku, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 12, 2001, s. 19–23.
9. Sulisz S. Złożone realia zmian w kształceniu nauczycieli, [w:] "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 6–7 2001, s. 21–25.

Анотації

У статті розглянуто процес підготовки вчителів фізичного виховання в Польщі у 2000–2005 роках. Визначені головні тенденції розвитку системи підготовки польських учителів та можливості працевлаштування молодих спеціалістів.

Ключові слова: система, підготовка, вчитель, фізичне виховання.

В статье рассмотрен процесс подготовки учителей физического воспитания в Польше в 2000–2005 годах. Определены основные тенденции развития системы подготовки польских учителей и возможности трудоустройства молодых специалистов.

Ключевые слова: система, подготовка, учитель, физическое воспитание.

In the article the considered process preparation of education teachers physical education in Poland in 2000–2005 years. The define of general the tendencies of development system preparation of Polish teacher physical education and the chance employment graduates.

Key words: system, preparation, teacher, physical education.